Вх. № ЧР-03-285/12.10.2026 г.

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дн Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Професионално направление 3.2. Психология
член на научното жури, определено със Заповед № РД-6-541 от 16.09.2026 г. на Директора на Института за изследване на населението и човека при БАН (ИИНЧ–БАН)
относно: научните трудове и материали, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „ПРОФЕСОР” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Психология на здравето и развитието), обявен в Държавен вестник, бр. 65 от 17.07.2026 г. за нуждите на секция „Психология на развитието и здравето“ към Института за изследване на населението и човека при БАН

Документи за участие в обявения конкурс е подал един единствен кандидат - д-р Анна Александрова Александрова-Караманова., доцент в секция „Психология на развитието и здравето“ на Департамент „Психология“ към Института за изследване на населението и човека при БАН.

Кратка биографична справка

Академичното и професионалното развитие на доц. д-р Анна Александрова-Караманова показва пълна последователност, висока изследователска систематичност и възходяща динамика в научно-изследователската сфера. Тръгвайки от средното си образование в Първа английска езикова гимназия в София (1992–1997 г.), тя придобива магистърска степен по психология (5-годишен курс на обучение) в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2002 г. с три профилирани специализации: „Клинична и консултативна психология“, „Психология на развитието, образованието и културата“ и „Трудова и организационна психология“. През периода 2005–2009 г. е редовен докторант в Института за изследване на населението и човека при БАН, където на 08.05.2013 г. успешно защитава докторска дисертация на тема „Влияние на медиите върху образа за собственото тяло и личностното му модериране при юноши“ по научна специалност „Обща психология (Психология на личността)“.

Нейният професионален път започва през 2003 г. като психолог изследовател и координатор на международни научни проекти във Фондация Научноизследователски център „Психология и здраве“. От 2013 г. до 2020 г. заема академичната длъжност „главен асистент“, а от юни 2020 г. досега е „доцент“ по психология на здравето и психология на развитието в ИИНЧ-БАН, натрупвайки над 13 години трудов стаж в системата на Академията. Паралелно с изследователската дейност кандидатката демонстрира ярко институционално лидерство и административна отговорност: от септември 2021 г. е Директор на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки; през периода 2020–2025 г. ръководи докторската

програма „Психология на развитието и образованието“, а от 2025 г. разработва и поема ръководството на новата докторска програма „Психология на здравето“. От март 2023 г. е член на Научния съвет на ИИНЧ-БАН, а през 2022 г. участва като експерт в комисии към НАОА за програмна акредитация. Нейният професионален авторитет се допълва от членството ѝ в редица водещи международни и национални научни организации: European Health Psychology Society (EHPS, от 2003 г.), мрежата Health Behaviour in School-aged Children (HBSC, от 2004 г.), Дружеството на психолозите в България (от 2008 г., където е Научен секретар на секция „Здравна и консултативна психология“), European Alliance Against Depression (EAAD, от 2013 г.), European Society for Research on Internet Interventions (ESRII, от 2013 г.), Association of European Qualitative Researchers in Psychology (EQUIP, от 2020 г.) и European Network for Social and Emotional Competence (ENSEC, от 2022 г.).

Обща характеристика на научната продукция и изпълнение на минималните национални и институционални изисквания

Представените за участие в конкурса 21 научни труда са изцяло в тематичния обхват на обявения конкурс, не повтарят публикациите от процедурите за ОНС „доктор“ и за длъжността „доцент“ и отговарят напълно на нормативните изисквания.

Теоретичната и методологическата рамка в изследванията на доц. Александрова-Караманова е ситуирана изцяло в полето на здравната психология и следва биопсихосоциалния модел на развитие, превенция и справяне с рисковите фактори. Ключово достойнство на нейния научен подход е прилагането на смесен количествено-качествен изследователски дизайн с представителен национален характер, който съчетава международно утвърдени психометрични скали с прецизно разработени авторски методики за измерване на субективния стрес, семейната динамика, академичната мотивация и технологично опосредстваната комуникация. Този комплексен методологически апарат позволява едновременно обективно формулиране на закономерности за цялата популация и задълбочено улавяне на субективните преживявания на подрастващите, представено в хабилитационния труд, както и проведените представителни количествени изследвания с юноши и качествено изследване във възникваща зрялост в международно изследване.

Аналитичният обхват на трудовете на доц. Анна Александрова-Караманова обхваща четири базисни области на психосоциалното функциониране в юношеството – психичното здраве, рисковите и здравословните здравни поведения, социалната комуникация и академичното справяне. Изследванията поддържат балансирана позиция, отчитайки както негативните проявления и уязвимостта, така и позитивните ефекти, изразени в дигиталната адаптация, съхраняването на Аз-ефективността и активирането на ресурси за справяне. Специфичен акцент е поставен върху влиянието на базовите личностни черти – особено невротизма като рисков фактор и доброжелателността като протективен механизъм, опосредстващ справянето при извънредни средови предизвикателства, както и на силните страни и ресурси на юношите (5С модел за позитивното развитие на младите хора, любов, доверие, емпатия и др.).

Възрастовият профил на изследванията е прецизно фокусиран върху периода на изграждане на идентичността в юношеството и възникващата зрялост, където

съвпадането на нормативната криза на развитието с глобални обществени кризи усложнява протичането на адаптационните процеси. Научните трудове разкриват ролята на семейната среда и връстниците като основни предиктори за рисково поведение, същевременно извеждайки значението на физическата активност, социалната свързаност и личностната устойчивост за ограничаване на тревожността и дистреса.

В представените за участие в конкурса публикации следва да се отбележат и проведените изследванията при възрастни, свързани с хронични здравни проблеми – дълъг ковид/пост-ковид синдром и диабет. Специално място заема и проведеното международното чрез дълбочинни полуструктурирани интервюта качествено изследване за дълъг ковид/пост-ковид синдром, проведено сред 151 тежко преболедували ковид-19 от 5 страни от региона на Централна и Източна Европа (България, Словакия, Хърватия, Румъния и Полша), което се фокусира върху дългосрочните негативни и позитивни последици при тежко преболедувалите (пост-ковид синдром с влошено качество на живот и посттравматичен растеж) и върху техните ресурсите им за справяне.

Научно-приложната стойност на изведените резултати се изразява в тяхната непосредствена приложимост за разработване на скринингови и превантивни програми на индивидуално, семейно и институционално ниво. Доказаната ефективност на дигиталната комуникация и онлайн базираната подкрепа обосновава внедряването на дигитални ресурси за психологическо консултиране, телепсихиатрия и мобилни приложения за мониторинг на благополучието, които запазват своята универсална актуалност както при извънредни кризи, така и при динамични социални промени.

Научното творчество на доц. д-р Анна Александрова-Караманова се отличава с ясен, прецизен и строго академично издържан изказ, който отразява висока изследователска култура и дълбока ерудиция в областта на здравната и развитийна психология. Нейните трудове стъпват здраво върху фундаменталните теоретични концепции на биопсихосоциалния модел, демонстрирайки системно познаване на съвременните методи за изследване на психичното здраве, превенцията и рисковите поведения при подрастващите, младежите и възрастните. Способността ѝ да съчетава представителни количествени психометрични дизайни с дълбочинни качествени анализи показва висока методическа култура и умение за превръщане на емпиричните данни в академично аргументирани изводи.

В български и международен научен контекст кандидатката се очертава като учен с ясно разпознаваема и ясно ситуирана изследователска ниша, фокусирана върху здравето, субективното благополучие и протективните ресурси в юношеството, възникващата зрялост и зрялата възраст. Нейната изследователска позиция е утвърдена както на национално ниво чрез ръководството на мащабни фундаментални проекти към Фонд „Научни изследвания“, така и на международно ниво чрез ролята ѝ на ко-ръководител за България на глобалното проучване на СЗО HBSC, национален делегат в European Health Psychology Society и главен изследовател на международни научни консорциуми към ANSO.

Авторитетът ѝ в световната академична общност се потвърждава от нейното участие в международни оценителски панели по психология към Португалския научен фонд (FCT) и International Science Council, както и от редакционната ѝ и рецензентска дейност за авторитетни издания с Q1 и Q2 ранг в базите данни Scopus и Web of Science.

Всичко това очертава профила на задълбочен и последователен изследовател, чийто научен принос формулира трайни методологически и приложни модели в съвременната здравна психология.

Според представената справка за изпълнение на минималните национални и институционални изисквания на БАН за заемане на академичната длъжност „професор“ в Област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, кандидатката доц. д-р Анна Александрова-Караманова има 1168.75 точки при изискуем праг от 590 точки (550 според ЗРАСРБ). По отделните групи показатели резултатите са както следва: по група А (дисертационен труд за ОНС „доктор“) са отразени изискуемите 50 точки; по група В (хабилитационен труд – самостоятелна монография от 190 авторски страници) са представени необходимите 100 точки; по група Г (публикувани монографии, студии, статии и глави от колективни томове) кандидатката събира 308.75 точки при минимум от 220 точки, съдържащи 12 студии в световни бази данни като, 1 глава от колективна монография, 5 студии и 2 статии в рецензирани издания; по група Д (цитирания) при изискуем минимум от 120 точки кандидатката отчита 600 точки, които включват 28 цитирания в световни бази данни, 12 цитирания в научни монографии и томове и 12 в рецензирани списания; по група Е (академични показатели, включващи ръководство на успешно защитил докторант, ръководство на национален проект към Фонд „Научни изследвания“ и ръководство на международен проект към ANSO) са постигнати 110 точки при изискуеми 100 точки. Наукометричният профил на доц. Александрова-Караманова е категорично свидетелство за реално международно въздействие. Общият брой регистрирани цитирания възлиза на 274 в Scopus и 635 в Google Scholar. Постигането на h-index = 6 едновременно в Scopus и в Web of Science (както и h-index = 8 в Google Scholar) е изключително високо постижение за направление Социални науки и неоспоримо доказателство за трайно присъствие и авторитет в световната научна общност. Всички показатели са напълно покрити, а крайната сума от точки надвишава близо двойно общия минимален праг за заемане на длъжността „професор“.

Оценка на хабилитационния труд

Хабилитационният труд – монографията „Ковид-19 и юношите: порастване по време на пандемия“ (Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2026 г.) – представлява фундаментално, холистично и изключително навременно изследване, ситуирано в полето на здравната и развитийната психология. Съгласно представения разделителен протокол, кандидатката е автор на 190 стандартни страници от монографията (от общо 380 стр.), обхващащи концептуалните, методологическите и водещите емпирични глави, което я определя като водещ двигател и концептуален лидер на изследването.

Концептуалната рамка на монографията е ситуирана в полето на здравната и развитийната психология и се базира на биопсихосоциалния модел на здравето. Трудът разглежда с пресичането между нормативната криза на развитието в юношеството (изграждането на идентичността, автономията и социалната свързаност) и извънредната средова криза, породена от пандемията. Авторите поддържат балансиран изследователски фокус, който улавя както специфичните рискове и негативни

проявления върху психичното здраве, така и адаптивните ресурси, дигиталната гъвкавост, личностното съзряване и посттравматичния растеж на младото поколение.

Достойнство на труда е неговата методологична прецизност и репрезентативност. Проучването прилага вграден смесен изследователски дизайн, съчетаващ мащабно количествено изследване с дълбочинен качествен модул. Количествената извадка е национално представителна и обхваща 3326 ученици на възраст от 11 до 17 години от училища във всички 28 административни области на България, което осигурява висока статистическа надеждност и възможност за валидна генерализация на изводите за цялата юношеска популация в страната. Качественият компонент включва 3001 юноши, чиито текстови отговори са анализирани чрез рефлексивен тематичен анализ по методологията на Браун и Кларк, осигурявайки автентично улавяне на субективните преживявания.

Методическата прецизност се потвърждава и от строгата психометрична проверка на използвания инструментариум. В монографията са интегрирани както международно утвърдени скали, така и авторски скали.

Съдържателният обхват на монографията анализира задълбочено четири основни области на психосоциално функциониране: психично здраве (възприет стрес, тревожност, самота, психосоматика и Аз-ефективност), рисково здравно поведение (употреба на алкохол, тютюн, вейпинг и канабис), социални взаимодействия (семейна динамика, връстнически мрежи, романтични връзки и дигитална комуникация) и обучение в електронна среда. Впечатляващ научен принос е анализирането на базисните личностни черти като модератори на пандемичното влияние, при което Невротизмът е доказан като ключов рисков фактор, а Доброжелателността и Отвореността към нов опит – като стабилни протективни механизми за запазване на психичното благополучие.

Трудът завършва с конкретни, научно обосновани насоки за превенция и интервенция, насочени към училищни психолози, педагози, здравни специалисти и родители. Тези препоръки за справяне със стреса, превенция на рисковото поведение и насърчаване на академичната мотивация запазват своята универсална актуалност и извън контекста на пандемията.

Научни и научно-приложни приноси

Напълно приемам представената от кандидата справка за оригиналните научни и научно-приложни приноси. Те са свързани с основния изследователски профил на кандидатката, утвърждаващ здравната психология и превенцията като фундаментален въпрос от глобално значение. Приносите могат да бъдат систематизирани като фундаментално-изследователски, приложно-превантивни и консултативно-интердисциплинарни. Приносите с фундаментална изследователска насоченост обхващат систематизиране на факторите, определящи психичното здраве, здравната грамотност и субективното благополучие при юноши и младежи и разкриване на комплексните ефекти от глобални кризи (пандемията от COVID-19) върху психиката, възприетия стрес и възприятията на младото поколение. Приложно-превантивните приноси се отнасят до идентифициране на протективните фактори, които служат за превенция на рисково поведение – употреба на вещества, училищен тормоз, кибертормоз и ранен сексуален старт и разработването на научно обосновани насоки за интервенция и превенция в училищна и семейна среда, насочени към практикуващи психолози,

педагози и родители. Консултативно-интердисциплинарните приноси са свързани с изграждане на биопсихосоциални модели за управление на хронични заболявания и позиционирането на здравната психология като интердисциплинарен мост между психологическото консултиране, медицинската практика и държавните политики за обществено здраве.

Оценка на участието в изследователски проекти и международна дейност и ръководство на докторанти

Доц. Анна Александрова-Караманова демонстрира впечатляваща изследователска активност, като е била ръководител и главен изследовател на редица национални и международни проекти, финансирани от Фонд „Научни изследвания“, БАН, Alliance of International Science Organizations (ANSO), СЗО, ЕС и УНИЦЕФ. Международното ѝ признание се потвърждава от ролята ѝ на ко-ръководител за България на глобалното изследване на СЗО HBSC, национален делегат в European Health Psychology Society, член на Международния панел за оценка по психология към Португалския научен фонд (FCT) и рецензент към International Science Council. Нейната активна позиция като член на редакционни колегии и рецензент за водещи световни списания с Q1 и Q2 ранг (като Frontiers in Psychology, Internet Interventions, Societies и др.) допълнително издига нейния академичен авторитет. Доц. д-р Анна Александрова-Караманова има съществен принос в подготовката на млади научни кадри. Под нейно ръководство има успешно защитил редовен докторант, а ролята ѝ на директор на Националната школа за докторанти в социалните науки я утвърждава като последователен ментор на новото поколение изследователи.

Лични впечатления, бележки и въпроси към кандидата

Познавам кандидатката като прецизен и принципен изследовател с висока академична култура, изключителна работоспособност и стриктно спазване на научната етика. Нейните трудове се отличават с ясен, прецизен и строго академично издържан изказ. Тя се ползва с безспорен авторитет сред колегите, докторантите и практикуващите специалисти в страната и чужбина, демонстрирайки висока колегиалност и отвореност към иновации в практиката.

Нямам критични бележки към представените за конкурса материали. Постигнатите резултати и високото качество на научната продукция ми дават основание само да препоръчам на кандидатката да продължи да развива със същата енергия новата докторска програма по психология на здравето. В светлината на постигнатите високи резултати, интерес за научната дискусия представлява въпросът: какви са основните перспективни насоки, които доц. Александрова-Караманова вижда за трансфериране на емпиричните констатации за здравето на юношите в конкретни национални политики за обществено здраве и образование?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените за конкурса материали, научни трудове и справки показват, че доц. д-р Анна Александрова Александрова-Караманова е напълно изграден и утвърден учен в областта на здравната и развитийната психология с международна видимост. Нейната

научна продукция отразява задълбочена изследователска дейност с фундаментални и научно-приложни приноси, които надвишават многократно минималните национални и институционални изисквания на БАН и ИИНЧ–БАН за заемане на академичната длъжност „професор“. Въз основа на високата ми оценка за цялостната научна, изследователска, проектна и институционална дейност на кандидатката, убедено давам своята положителна оценка и с пълно убеждение препоръчвам на почитаемото Научно жури и на Научния съвет на Института за изследване на населението и човека при БАН да избере доц. д-р Анна Александрова Александрова-Караманова на академичната длъжност „ПРОФЕСОР” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Психология на здравето и развитието).

07.10.2026 г. Рецензент:

Проф. дн Маргарита Бакрачева